

ויקצוף משה: איך מתמודדים עם אנשים מרגיזים?

נהג מערב בטון היה כעוס וממורמר. 18 שעות ביממה הוא נהג את המשאית וחש תסכול מהחיים. המחשבות שלו נדדו אל ימים יפים בהם ימכור את המשאית ויקנה מכונית מרצדס יוקרתית.

אחד הימים היה קשה לו במיוחד. הוא התחיל את העבודה בשעה 3:00 לפנות בוקר ונהג ברציפות עד שמונה בערב. עייף ונואש הוא הגיע הביתה, אך מכונית קטנה חסמה לו את החניה. וכאילו כדי להכעיס הייתה זו מרצדס. הוא איבד שליטה, סובב את אחורי המשאית אל המרצדס, הוריד עליה יציקה מכובדת ושפתיו מלמלו 'כן יאבדו כל אויביך ה...'. הוא עלה הביתה רועד מעצבים, הקיש בדלת, החברים קיבלו אותו בשירה 'היום יום הולדת' ואשתו הגישה לו מפתחות של מרצדס...

המון דברים בחיים מרגיזים אותנו¹. פעם זה שכן בבית הכנסת שפגע בכבודנו, פעם זה ילד אהוב שאכזב ועשה מעשה חמור ופעם זהו איש מכירות חלקלק שרימה ועשק את כספנו.

פרשת השבוע מספרת כי גם 'העניו מכל האדם' חווה כעס עז. היה זה בחודשים האחרונים לחיי ומשה הצטוו לסיים את המשימה האחרונה שנועדה לו בעולם הזה: לשלוח לוחמים למדיין כדי לנקום בהם על ששלחו את בנותיהם להחטיא את ישראל בזנות. הלוחמים יצאו למדיין ושבו משם עטורי ניצחון, אך משה גילה לחרדתו כי הם הביאו אתם את הנשים כשבויות מלחמה. במקום להרחיק מהם את מחוללות ההרס, הם סחבו אותן אל תוך המחנה. משה התקצף והרים את הקול:

1. במדבר לא, יד: ויקצוף משה על פקודי החיל ... הבאים מצבא המלחמה ... החייתם כל נקבה?! הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור ותהי המגפה בעדת ה'.

אולם לכעס של משה היה מחיר מידי. התורה ממשיכה ומספרת כי משה הורה הלכה ללוחמים בענייני הכשרת כלי המלחמה **ובא לכלל טעות**. משה טעה בהלכה פשוטה שכל בחור ישיבה בקי בה, עד שאלעזר הכהן נאלץ לעשות דבר לא מקובל ולתקן את משה.

רש"י שם כא: לפי שבא משה לכלל כעס - בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי עכו"ם.

ואם זה כך אצל משה רבנו, מה נאמר אנחנו: הכעס משבית את מערכת הבקרה וגורם לנו לעשות דברים שנתחרט עליהם שנים ארוכות. הכעס מעצים את הרגע ומעניק לו משמעות יותר גדולה ממה שהוא. משפט נכון אומר: 'את מה שהאבהה בונה - הכעס הורס'. רגע אחד של כעס, יכול להרוס מערכת יחסים שנבנתה לאורך שנים². (וזאת חוץ מאיבוד הבריאות הגופנית, הרס תאי הגוף כתוצאה מהמתח ועוד. פתגם נכון אומר: 'כעס זה להעניש את עצמך על הטיפשות של הזולת'³).

¹ **בדיחה:** חתן וכלה הגיעו הביתה אחרי החתונה והכלה הוציאה קופסה קטנה וביקשה מבעלה לא לפתוח אותה לעולם. חלפו 50 שנות נישואין והבעל ביקש מאשתו לפתוח את הקופסה הסודית. הוא מצא בה שתי מטפחות ועוד 80,000 דולר. "אימא שלי נתנה לי את הקופסה לפני החתונה ובקשה שכל פעם שאכעס עליך, אכניס מטפחת לתוכה". "וואו", התפעל הבעל, "מדהים לגלות שכל השנים הללו, כעסת עלי רק פעמיים!". "כעת מה זה ה-80,000 דולר?" - "אה, כל פעם שהתקבצו עשר מטפחות מכרתי אותן בדולר וזה הסכום שהצטבר..."

² **דוגמא לאיבוד השליטה בעת הכעס:** בסוף ימי שאול המלך, הוא פתח במרדף חסר מעצורים אחרי דוד הצעיר. ומתוך הזעם שפעפע בו, הוא כמעט הרג את יהונתן בנו. כמסופר בהפטרות מחר חודש: "וייחר אף שאול ביהונתן ... הלוא ידעתי כי בוחר אתה לבן ישי ... וייטול שאול את החנית עליו להכותו".

ראיתי פירוש מופלא, שזאת הייתה טענת משה כלפי הקב"ה "למה ה' יחרה אפך בעמך"? מבאר רבנו מיוחס בן אליהו שם: "כאדם שאומר לחברו: למה תקצוף ותאבד לשעה קלה דבר שטרחת בו כמה טורח?"

³ בפסחים 10 מסופר על אלישע הנביא שאיבד את נבואתו בגלל הכעס, וכן אליאב אחיו הגדול של דוד, שהיה נאה וגיבור ומתאים לקבל את המלוכה, אך היא נמנעה ממנו, משום שהיה טיפוס כעסן.

זאת אפוא הזדמנות להיכנס לעומק העניין ולבחון את מקומו של הזעם בחיינו: מתי הכעס הוא תגובה רצויה? מתי הוא מסוכן? ובעיקר: כיצד מגבשים דרכים פשוטות להתגבר על האמוצינאליות?

א. משה רבנו התקרב לסוף ימיו ונתורה לו עוד משימה אחת. הוא לא היה יכול לסיים את חייו לפני שהשלים אותה: לנקום את נקמת ה' במדיין⁴.

ארץ מדיין שכנה מדרום למצרים והיה לנו חשבון פתוח איתם. אחרי הניסיון הכושל של בלעם לקלל את ישראל, המדיינים שלחו את בנותיהם להחטיא את העם בזנות וכתוצאה מכך פרצה מגיפה שכלתה אלפים רבים. ה' ציווה את משה לנקום בהם.

המילה "נקמה" היא חריגה בשפה התורנית. מעולם לא הצטוונו לנקום באויב שפגע בנו. לא במצרים שהקיזו את דמנו ולא בעמים אחרים⁵. אולם היחס למדיין (ועמלק) היה שונה במידה מהותית. שכן, מדיין מייצגת את השנאה העצמית לישראל, בלי שום סיבה והיגיון, ולשנאה כזו אסור לסלוח.

מלחמה פורצת בדרך כלל משתי סיבות: על רקע טריטוריאלי או על רקע דתי. או משום שמדינה אחת חפצה לפלוש לשטחה של מדינה אחרת או כאשר עם פלוני מנסה לכפות את דתו על עם אחר. אולם בין עם ישראל למדיין, לא הייתה כל סיבה לעימות. עם ישראל לא התכוון לעבור דרך ארצם ומעולם לא כפה את דתו על שום אומה בעולם. כך ששנאת מדיין הייתה הביטוי הקדום לאנטישמיות. הם פשוט לא היו מסוגלים לראות אותנו קיימים ומצליחים. ואת השנאה הזו אסור לקבל או להדחיק.

2. רש"י לא, ב: נקום נקמת ה' מאת המדיינים – ולא מאת המואבים, שהמואבים נכנסו לדבר מחמת ראה... אבל מדיינים נתעברו על ריב לא להם (ישראל לא נסעו דרך ארצם, שפתי חכמים).

משימת המלחמה הוטלה על פינחס בן אלעזר, האיש שהתחיל את המאבק במדיין ופגע בזמרי וכזבי המדיינית. פינחס יצא בראש צבא של 12,000 לוחמים ועשה חיל. הם הכו את הגברים וחזרו עם הנשים כשביוות מלחמה. הרמב"ן מסביר (לא, טו) כי פינחס חשב לתומו שזאת מלחמה ככל המלחמות, בהן נשים אינן מעורבות ואינן חלק מהנפגעים.

משה ראה אותם שבים עם המטען האנושי הזה והזדעזע. הוא אמר ברוגז רב ש"זאת מלחמת ה' במדיין", כלומר, עונש על החטא שחטאו והרי הנשים היו אלו שהובילו את המזימה וראויות לעונש.

אמנם התורה ממשיכה כי היה מחיר מיידי לזעם של משה: הוא טעה בהלכה פשוטה. הסיפור היה, שמשה הורה ללוחמים להכשיר את כלי המלחמה במי פרה אדומה, משום טומאת מת, אך שכח להזכיר הלכה נוספת, שעליהם גם להגעיל את הכלים במים רותחים, משום בליעת מאכלי איסור.

כאן מוסיף רש"י פרט מדהים: למעשה, המקרה הזה היה התפרצות כעס שלישית של משה - ובכולן הדבר הוביל לכך שהוא טעה באופן חמור בשיקול דעתו:

רש"י שם: לפי שבא לכלל כעס – בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי עכו"ם. וכן אתה מוצא בשמיני למילואים, שנאמר ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר, היינו שבא לכלל כעס ולכלל טעות. וכן בשמענו נא המורים - ויך את הסלע, על ידי הכעס טעה.

המקרה הראשון היה בראש חודש ניסן, היום החגיגי של חנוכת המשכן. נדב ואביהוא מתו באופן טראגי ואהרן ובניו היו בגדר 'אוננים' הפטורים ממצוות. הם נמנעו מלאכול את הקרבן שהוקרב לכבוד ראש חודש, אך משה קצף עליהם ואמר שה' ציווה להמשיך את סדר היום כרגיל ולא לבטל את

⁴ הרמב"ן מסביר כי משה היה חייב לנקום במדיין (ולא יהושע), כי העבודה מעבר לירדן הייתה שייכת למשה. ⁵ ואדרבה, נצטוונו (ב"ק צב) לזכור טובה למצרים שקיבלו את יעקב בעת הרעב, ובור ששתית ממנו מים וכו'.

השמחה בגלל האסון. אולם אהרן השיב לו כי ה' דיבר רק על הקרבנות החגיגיים שהוקרבו לכבוד החגיגה של חנוכת המשכן ולא על הקרבנות הרגילים כמו קרבן ר"ח. משה שמע "וייטב בעיניו".

המקרה השני שבו כעס משה, הוביל אל הגזירה הנוראה עליו. אחרי מיתת מרים, העם התלונן על סילוק באר המים ומשה התרגז וצעק עליהם: "שמעו נא המורים" - סרבנים ועקשנים. בכעסו, הוא הכה בסלע במקום לדבר אליו – וכאן נגזרה הגזירה הקשה מכולן שהוא ימות על אדמת המדבר. אחרי שני המקרים הקשים ההם, הגיע המקרה השלישי, המסופר כאן, לאחר מלחמת מדיין.

[בהערת שוליים מעניינת, הרבי מעיר הערה מתבקשת: נשים לב כי רש"י רואה לנכון לציין כאן, כי הטעות של משה בשני אירועים **קודמים** שהתרחשו **מזמן**, נבעה מתוך הכעס. כמובן, זה פלא גדול שרש"י לא ראה לנכון לבאר שם, **על אתר**, כי הטעות של משה נבעה מתוך הכעס.

הרבי מבאר כי בעיקרו של דבר, יכולנו **לבאר** את התגובות של משה בשני האירועים הקודמים ולטעון כי באמת **לא הייתה בהן טעות**. במקרה הראשון של שעיר ראש חודש, אפשר לומר שהייתה זו מחלוקת הלכתית רגילה בין משה ואהרן ורק ההלכה הייתה כאהרן. גם במקרה השני אפשר לומר, שמשה חשב שמותר לו להכות את הסלע לאחר שדיבר אליו והוא לא הגיב.

אולם כאשר מגיעים אל המקרה שלנו ורואים שמשה טעה בהלכה פשוטה (שהזאת מי חטאת מספיקה גם כדי להוציא איסור נבלה מהכלים) – אנו מבינים **למפרע** כי גם המקרים הקודמים לא נבעו מתוך עמדה לגיטימית, אלא מחמת שבא לכלל כעס ולכלל **טעות**.

ליקוטי שיחות ט/182: מה שרש"י לא פירש **על אתר** שהכעס הביאו לכלל טעות, הנה בפרשת שמיני החילוק בין קדשי שעה לקודשי דורות הוא דבר התלוי **בסברא** ואין הכרח שבא לכלל **טעות**. בפרשת חוקת סיבת הטעות יש לומר שהם דיברו אל סלע אחר ולא הוציא ואמרו שמא צריך להכותו. משא"כ בנדון דידן, **שנתעלמו** ממנו הלכות גיעולי עכו"ם, מוכח שבא לכלל כעס ולכלל טעות.

אחרי כל זה עולה השאלה, האם יש מקרים בהם הכעס הוא רצוי? ואיך מתמודדים עם הרוגז הרעיל?

ב. התשובה העקרונית היא: כן. יש מקומות בהם נכון להפגין כעס. הדבר קשור לנקודה שהארכנו בה בעבר (פרשת קורח), כי כל תכונה שהקב"ה ברא, היא בעיקרה תכונה חיובית. ה' לא ברא שום דבר שהוא הרס מוחלט וגם הכעס יכול בעיקרו להשיג תוצאות טובות.

עדות מפורשת לכך, אפשר למצוא בדברי המשנה: **3. אבות ה,יא**: ארבע מדות בדעות ... קשה לכעוס ונוח לרצות - חסיד. נוח לכעוס וקשה לרצות – רשע.

נשים לב כי ה"חסיד" הוא רק "קשה לכעוס". הוא לא אדם שאינו **כועס לעולם**, אלא רק זקוק לסיבה טובה כדי לכעוס. הרמב"ם קובע כך להלכה: **הלכות דעות א,ד**: הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה ... כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני: לא יכעס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת.

החשיבות של הכעס, מוסברת ברבנו יונה באבות שם, כי הכעס גורם לאדם להגן על הטריטוריה שלו ולשדר לסובבים אותו כי הם הגזימו. בלשונו: "צריך להיות לו הרגשה בעלבונים אשר יעשו לו בני אדם ... כפי שאמרו בעלי הפתגמים: אל תהיה מתוק פן יבלעוך". למשל בנוגע לחינוך ילדים, האב מצווה להראות לילדיו רוגז לעיתים, כדי לשדר להם שהם צריכים לשנות את דרכיהם.

אולם ישנו גבול ברור בין כעס רצוי לכעס שמביא לכלל טעות. (על דרך שהבאנו באותו שיעור, כי ספרי חסידות ומוסר נוהגים לקרוא לתכונות הנפש בשם "מידות". לומר לך שאין "תכונה רעה", יש רק **"מידה רעה"**. כלומר, שעוצמת וגודל התכונה יוצאת מפרופורציה).

הרמב"ם מנסח כך את הגבול: **דעות ב,ג: הכעס מדה רעה היא עד למאוד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר ... ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו ... כדי שיחזרו למוטב, יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו.**

מותר **לשדר** רוגז ורצינות - אך לעולם לא להיסחף לזעם ושנאה. יתכן לבאר בדרך אפשר כי הקו העובר בין שני המצבים הוא שימוש בביטויים שליליים כלפי האדם שכועסים עליו. לכל אדם יש את הביטויים שנוגעים לו בעצב רגיש וממוטטים אותו. אצל אחד זה "בטלן", אצל השני זה "אגואיסט" וכן הלאה. בשעת כעס אנו נוטים לנעוץ את הסכין לעומקה ולנקוט דווקא בביטויים הקשים הללו. אולם זה בדיוק הכעס האסור. כעס מותר, לעומת זאת, הוא כזה המדבר על העניין ולא על האדם.

דוגמא לכך הוא הסיפור שמספר הרבי הקודם על המחנך ר' ניסן: היה לו ילד מופרע בשם יצחק שאול שפגע בבעלי החיים בחצר. האבא קרא לו הביתה והסביר לו כי אין בידיו ברירה אלא להעניש אותו כדי שירגיש את הכאב שהוא מעולל לבעלי החיים. אחרי מתן העונש, הילד נכנס הביתה וראה את האבא ממרר בבכי על שנאלץ להכות את בנו. הבכי זעזע את הילד וגרם לו לחזור למוטב.

אם כן, הכעס הוא רצוי לפעמים, אך בתנאי שהוא אינו סוחף את הכועס לתוכו.

ואחרי שהבנו כי ישנו כעס רצוי ולא רצוי, נעבור לעומק העניין ונבחן את הכעס השלילי, ההרסני.

ג. בשבת "בראשית" לפני שנה וחצי, המתפללים בבית כנסת חב"ד בראשון לציון התוועדו באריכות והילדים התרוצצו בחצר. קבוצת ילדים רצה בפזיזות לכביש ובני הגדול נפגע מרכב חולף. הוא שבר את הרגל ונאלץ לעבור ניתוח להכנסת ברגים (מאז הוא החלים לחלוטין ב"ה). הניתוח נקבע למוצאי שבת ואני 'הרווחתי' חוויה קשה, לשבת על ידו שעות ארוכות בחדר מיון בשבת אחרי הצהריים.

הריח החריף מסביב העלה בי מחשבות מעיקות: האם זה מסר משמים? האם האירוע הקשה אומר שאנחנו צועדים בדרך לא נכונה? קול אחד אמר שהאירוע מלמד שמהו לא בסדר ועלינו לקבל חיזוק רוחני. בעוד שקול אחר אמר כי אין לנפח אירוע נקודתי. תאונות קורות, ילד שובב, נהג מופרע וכו'...

למעשה, זאת השאלה העמוקה והבסיסית בנוגע לאירועים פוגעים ומרגיזים בחיינו (שלא נדע ח"ו): לפני שאנו כועסים, עלינו לברר את הכתובה הנכונה לכעס: האם האדם הפוגע הוא האשם הבלעדי באירוע או שהוא בכלל מבצע שליחות של ההשגחה העליונה?

אם האפשרות האחרונה היא הנכונה והאיש הפוגע מעביר מסר מלמעלה, הכעס הוא בזבזת תחמושת על היעד הלא נכון. הדבר דומה למי שכועס על המקל, במקום להתמודד עם האיש האוחז במקל.

כך שלפני שמטפלים בכעס ברמה ההתנהגותית, עלינו לטפל בו ברמה העמוקה, המחשבתית⁶ ולהבין את העיוות ההגיוני העומד מאחוריו.

בשאלה הגדולה הזו, יש מחלוקת בין ספר החינוך ורבנו הזקן, לעומת האור החיים הקדוש. ספר החינוך כותב כי אין לאדם בחירה חופשית לפגוע בחברו על לא עוול בכפו. אם אדם פגע במישהו אחר, מוכרח שהייתה על כך החלטה מלמעלה והוא רק בחר בבחירתו החופשית להיות השליח הרע שיבצע את המשימה (ויקבל בתורו את העונש המגיע לו על שבחר להיות תליון).

ההיגיון בכך פשוט: הקב"ה הוא "החותך חיים לכל חיי" וקובע את אורך חיי האדם ובריאותו. לכן לא יתכן שאדם – רע ככל שיהיה – יקבל את יכולת ההחלטה האם אחר יחיה 50 או 120 שנה.

4. **ספר החינוך רמא: שידע האדם ... כי כל אשר יקרה מטוב עד רע, הוא סבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא. ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא. על כן כשיצערהו**

⁶ כפי שקראה המשנה לכעס בשם "ארבע דעות באדם". משום שהכעס הוא רק ביטוי לצורת חשיבה מסוימת.

או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקם ממנו כי הוא אינו סבת רעתו... כמו שאמר דוד עליו השלום: הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה'.

ספר החינוך מביא לכך ראייה עצומה מתגובתו המופלאה של דוד המלך: ברגעי השפל של חייו, כאשר הוא נאלץ לברוח מירושלים חפוי ראש מחמת המרד שהנהיג נגדו בנו, אבשלום, יצא לקראתו שמעי בן גרא וקילל אותו. המלווים המועטים של דוד רצו להכות אותו, אך דוד עצר אותם ואמר **שלא הוא הכתובת**. ברור שכל האירוע הזה הוא רק חלק ממסע התיקון העובר עליו בעקבות חטא בת שבע.

רבנו הזקן ממשיך ומבאר בכך מאמר תמוה מאוד של חז"ל:

אגרת הקדש סימן כה: אמרו רז"ל 'כל הכועס - כאילו עובד עבודה זרה!' והטעם מובן ליודעי בינה, לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' הייתה זאת לו – לא היה בכעס כלל. ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע מעשהו – אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מהשמים והרבה שלוחים למקום.

אם כן, לפי העמדה הזו, הכעס כלפי אדם פוגע, הוא פספוס של הנקודה. זה איבוד המסר הבא מלמעלה. יתכן כי אותו אדם רע הוא בכלל שליח טוב של ההשגחה העליונה, משום שבעקבות המכה הזו, אנו נקבל החלטה טובה, נשפר הנהגה לא תקינה והאירוע יהפוך להיות נקודת זינוק בחיינו.

מנגד, מול השיטה הברורה הזו, עומדת שיטה הפוכה: האור החיים הקדוש (שביום חמישי שעבר היה יום ההילולא שלו) סובר כי האדם קיבל מאלוקים בחירה חופשית לחלוטין ובכלל זה, ביכולתו לפגוע באנשים אחרים על לא עוול בכפם (ואם כן, יש מקום גדול לכעס כלפיו). ישנן כמה ראיות לשיטה זו והרבי נשאל פעם במכתב, כיצד תתמודד גישת ספר החינוך ורבנו הזקן עם הראיות לשיטה זו.

ראייה ראשונה: באותו ערב נורא בשכם, כאשר עשרה אחים גברתנים החזיקו ביוסף הצעיר והתכוונו להרוג אותו, קם ראובן הבכור והציע להם ללכת בדרך אחרת. במקום להרוג את יוסף בידיים, הם שליכו אותו לבור מלא נחשים ועקרבים.

מה ראובן הרוויח? מה ההבדל אם הורגים ילד בידיים או משליכים אותו לבור עם מזיקים שיהרגו אותו? מבאר האור החיים כי ראובן טען טענה פשוטה: אנו לא יודעים אם באמת מגיע ליוסף עונש מיתה על מעשיו. (לטענתם שהוא היה בבחינת 'רודף' אחריהם, משום שהלשין עליהם לאביהם). אך אנו בעלי בחירה חופשית ולכן יכולים להרוג אדם שלא מגיע לו למות. לכן מוטב לזרוק אותו לבור עם נחשים ועקרבים – שאין להם בחירה חופשית להרוג חף מפשע ונראה אם יהרגו אותו.

אור החיים בראשית לז, כא: ויצילו מידם – פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא נתחייב מיתה לשמים. וזהו אומרו ויצילו מידם פירוש מיד הבחירה שלהם [שיכולה לחסל אדם חף מפשע].

ראייה נוספת: הגמרא (חגיגה ד, ב) מספרת סיפור ששמע רב ביבי בר אביי ממלאך המוות: פעם מלאך המוות שלח שליח לקחת מהעולם אישה בשם "מרים מגדלת השיער". אותו שליח טעה בכתובת ולקח אישה אחרת בשם "מרים מגדלת הילדים". מלאך המוות גילה את הטעות ושאל את השליח, איך הצליח להרוג אישה שלא הגיע לה למות? השליח אמר כי היא הוציאה משהו מהתנור והניחה את המלקחיים הרותחים על הרגל שלה ונכוותה קשות וכיוון שהורע מזלה, היה יכול לפגוע בה.

הנה כי כן, מוכח כי אפשר לפגוע באדם על לא עוול בכפו. כיצד ישיב רבנו הזקן על הראיות הללו?

הרבי נשאל זאת במכתב משנת תשי"ד והשיב כך: בוודאי שאי אפשר לפגוע באדם בלא הסכמה מלמעלה, אלא שאדם בעל בחירה חופשית יכול לפגוע באדם אחר, אפילו אם יש בו רק חטא קטן. הדבר דומה לאדם שנכנס למקום סכנה, שהוא מרע את מזלו ומספיק לו חטא קטן כדי להיפגע שם. אבל אין ספק שבעצם הדברים, לא שייך לפגוע באדם אחר אם יהיה חף מפשע לגמרי.

לקוטי שיחות ל/297: במה שהעיר ממה שכתב האור החיים אשר בעל בחירה יכול להרוג גם מי שלא נתחייב מיתה בידי שמים... יש לומר שהוא על דרך העומד במקום סכנה אשר אעפ"כ תלוי רק בפס"ד מלמעלה [אלא שיכול להיענש על חטא קטן]. ו[כך] הסכנה גדולה יותר מבעל בחירה מאשר בעלי חיים שעליהם נאמר ומוראכם וגו' ולכן מספיק גם זכות קטן [להינצל מהם].

השורה התחתונה היא, כי לשיטת רבנו הזקן, אדם פוגע הוא שליח של ההשגחה העליונה ומעביר מסר הנוגע אליו. לכן במקום לכעוס, מוטב לחשוב איך נהפוך את עצמנו להיות טובים יותר כתוצאה מהאירוע.

אחרי שטיפלנו בכעס ברמה התפיסתית, כיצד נתמודד עימו ברמה ההתנהגותית, המיידית?

ד. הנה כמה עצות נהדרות: 1. בספר חסידים תרנה מסופר על בן שכיבד מאוד את אביו. לפני מות האב, הוא ביקש מבנו לקבל החלטה נחושה: לא להביע כעס בדיבור לפני שעובר עליו לילה.

לאחר פטירת האבא, הבן נסע לעסקים מעבר לים ושהה שם כמה שנים. כשחזר הביתה, שמע מאחורי הדלת קול בחור צעיר מדבר עם אשתו. הוא הזדעזע ורצה לשלוף את החרב להרוג את שניהם, אבל נזכר בהבטחתו לאביו לא לכעוס עד שיעבור לילה. הוא התאפק ונכנס הביתה בבוקר והאישה הראתה לו כי זה הילד שלהם. הוא צמח וגדל בכל השנים שהאב לא היה בבית וכעת הוא נעשה נער בוגר. אמר אותו אדם: ברוך אבי שציווני לעצור כעסי לילה אחד ולא הרגתי את אשתי ובני.

התרופה הראשונה לכעס היא זמן. באותם רגעים שהוא בוער, הוא מסוכן במיוחד ולכן יש להקפיד לא להתבטא באותם רגעים. אלא לספור עד מאה ולהמתין שהוא יפחת וייעלם. ישנו סיפור ידוע על אחד מגדולי ישראל (הצמח צדק?), שהיה מחזיק בביתו מעיל שנקרא 'מעיל הכעס'. אותו מעיל היה מונח בארון בקומה העליונה, וכל פעם שהיה רוצה לכעוס, היה עוצר את עצמו עד שיביאו לו את מעיל הכעס מהארון. בינתיים היה חולף זמן והוא היה נרגע...⁷

2. הרבי מביא עצה רחבה יותר הנוגעת לטיפול באירועי כעס בכלל: לא לדבר על הדבר המרגיז. הכעס הוא כמו אש הזקוקה לחומרי בעירה, והחומר הוא הדיבור על הנושא המרגיז. כאשר לא מדברים עליו – הוא פוחת ומתפוגג מאליו.

5. אגרות קודש חי"ד הר"ט: במה שכתב אודות מידת הכעס והגאווה, כמו בכל הענינים דרך התיקון בזה הוא צעד אחר צעד. וההתחלה היא, שלא להביע הכעס או הגאווה בדיבור, שעל ידי זה מתמעטת ההתפשטות במדה וכנראה במוחש.

3. עוד עצה נפלאה מאגרות הרבי: לבקש סליחה אחרי התפרצות כעס והידיעה העקרונית כי אם אני משתולל בעת הכעס – איאלץ אחר כך לבקש סליחה, תשמור אותי מראש בתוך פרופורציות.

אגרות קודש יח/קסט: תקיים המצוה ע"פ השולחן ערוך, שאם פגע בכבודו של אדם אפילו מתוך כעס, צריך לבקש ממנו מחילה גמורה, וכיון שבקשת מחילה קשה היא על האדם ובכל זאת תתגבר ותבקש מחילה, הנה בכל פעם שתעמוד להתרגז, יעלה בזכרונה שאחרי כן תהיה צריכה לפעול בעצמה ביטול לבקש מחילה וגם זה יעזור לה להחליש מדת ההתרגזות.

ויש להוסיף לסיום כי מצאנו את משה רבנו עושה דבר דומה. מובא במדרש על הפסוק "וישמע משה וייטב בעיניו" כי משה "הוציא כרוז לכל המחנה: אני טעיתי בהלכה ואהרן אחי בא ולימד אותי".

אפשר לסיים את השיעור עם הסיפור המפורסם שמביא האדמו"ר הקודם על חסיד הבעש"ט, "שעמד בנסיון שלא היה כמותו מאז עקידת יצחק": אשתו פסלה לו את האתרוג והוא קיבל את הדין באהבה

⁷ בלקו"ש לג/208 מוכיח מהתורה עצמה, שכעס הוא רגש הפוחת מאליו במשך הזמן. ולכן רבקה הציעה ליעקב שיברח לחרן לימים אחדים "עד אשר תשוב חמת אחיך".

באומרו ש"כנראה אינו ראוי לכזה אתרוג". ובעומדנו בימי בין המצרים, הרי ההתחזקות באהבת ישראל, היא הכלי הראוי ביותר לזכות לגאולה שלימה במהרה בימינו.

**כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולרפואה שלמה של מרת בתיה שיינה בת ציפורה
פייגה**